

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Kapliczka pw. św. Jana Nepomucena
w miejscowości Krowica Sama - Cetynia
/ gmina Lubaczów /

WOJEWÓDZKI
URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
z/s w Przemyśle
ZAOPINIOWANO

DNIA 8.02.2024

IRN-1, 5183.2, 2024, 10

Autor programu prac konserwatorskich i restauratorskich:

mgr Barbara Woch

Podkanclerz Województwa
Konservator Zabytków

Beata Kot

Opaka 2023

ARTEMIS
Konservacja i Sztuki
mgr Barbara Woch
Opaka 111A, 37-600 Lubaczów
NIP 7931270774, REGON 387839820
tel. 607803930

1. KARTA IDENTYFIKACYJNA

A. DANE PRZED KONSERWACJĄ

RODZAJ:

Kapliczka przydrożna, murowana pw. św. Jana Nepomucena

AUTOR, WARSZTAT, SZKOŁA

Brak danych

MIEJSCE PRZECHOWYWANIA/LOKALIZACJA:

Krowica Sama, na skraju przysiółka Cetynia, w kierunku Wólki Żmijowskiej

Numer ewidencyjny działki 1371/2

WŁAŚCICIEL:

Gmina Lubaczów

ul. Jasna 1

37-600 Lubaczów

NUMER INWENTARYZACYJNY:

Karta Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Lubaczów nr 150 /1547

WYMIARY:

Podstawa

Szer. 101 cm , gł. 103 cm m wys. 41 cm

Wnęka

Szer. 63 cm, gł. 82 cm, wys. 107 cm

Nadstawa

Szer. 91 cm x gł. 97 cm, wys. 80 cm

Dach

Połąć : wys. połaci 82cm x szer. 117 cm

Fundamenty:

Rzeźba: wys. 85 cm, obwód 103 cm

WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE:

Bieżące prace konserwatorskie wykonywane przez mieszkańców.

WCZEŚNIEJSZE DOKUMENTACJE:

Brak danych

B. DANE O KONSERWACJI

INWESTOR:

Gmina Lubaczów

ul. Jasna 1

37-600 Lubaczów

ZLECENIODAWCA:

Gmina Lubaczów

ul. Jasna 1

37-600 Lubaczów

2. OPIS, ANALIZA FORMY, FUNKCJI I TREŚCI

Kapliczka

Niewielka kapliczka wzniesiona z cegły, na ceglany fundamencie, tynkowana, z dachem dwuspadowym krytym płaską blachą.

Kapliczka złożona z szerszej podstawy / piedestału /, na której ustawiono korpus główny w kształcie prostokąta stojącego. Od frontu wnęką w formie stojącego prostokąta zamkniętego półłukiem. Całość przykryta dachem dwuspadowym krytym płaską blachą ocynkowaną. W szczycie kapliczki od frontu pionowe deskowanie naśladujące formę wnęki. W tylnej części ściana szczytowa pełna, zbudowana z pionowego deskowania.

Rzeźba

Postać św. Jana Nepomucena w pełnej postaci ustawiona w kontrapoście stojącym z lewą nogą zgiętą wysuniętą w bok. Korpus okryty długą czarną sutanną, białą komżą do wysokości kolan i peleryną zarzuconą na ramiona. Głowa opuszczona w dół okryta biretem. Twarz szeroka nos prosty, drobny podbródek i usta okryte długim zarostem brody i wąsów. Ręce uniesione na wysokość pasa podtrzymują krzyż z rozpiętą figurą Chrystusa i palmę męczeńską. Figura pierwotnie polichromowana, twarz ręce w kolorze cielistym, korpus w kolorze czarnym, białym i brązowym, później wtórnie przemalowane.

3. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

Historia miejsca

Krowica Sama o pierwotnych nazwach „Crowycza”, „Krowycza”, położona w powiecie lubaczowskim, na terenie Gminy Wiejskiej Lubaczów. Początki osadnictwa na tym terenie sięgają neolitu i wczesnego średniowiecza. Początkowo wieś wchodziła w skład dóbr królewskich powiatu lubaczowskiego, województwa bełskiego. W 1544 roku Klemens Lityński na sejmie w Lublinie wymienił z królem Zygmuntem Augustem, swoje dobra Litynię, Tyniów i Siedliska położone w ziemi przemyskiej na Krowice i Hruszów położone na ziemi bełskiej. Odtąd ziemie te znalazły się w rękach prywatnych.

W końcu XVII wieku Krowica przeszła na własność rodziny Rosnowskich, herbu Ogończyk, z Rosnowa. Nie są znane okoliczności przejęcia tej własności od rodziny Lityńskich, być może poprzez wianowanie córek, jednak rodzina Lityńskich utrzymała swoją obecność w Krowicy aż do XX wieku, nie mając jednak dominującej roli ekonomicznej.

Kolejni znanymi właścicielami z rodziny Rosnowskich byli Wojciech Rosnowski, kołator cerkwi z Krowicy, Wincenty z Rosnowa Ogończyk, zmarły w 1843 roku, pochowany na cmentarzu w Krowicy, Feliks z Rosnowa Ogończyk, ostatni po mieczu, zmarły 15 maja 1880 roku.

Po śmierci Feliksa Rosnowskiego Krowicę dziedziczyła Zofia z Rosnowskich Skarbek Borowska, spoczywająca również na krowickim cmentarzu. Na nagrobku Zofii widnieje napis: Zofia z Rosnowskich Skarbek Borowska wł. Świlczy i Krowicy zm. 20. XI.1886. Dzieci: Albert i Marya z Oginięć Fedorowiczów, Rosnowskich.”. Wyjaśnia to przejście majątku w ręce rodziny Fedorowiczów.

Właścicielami Krowicy byli bracia Adam i Władysław Fedorowicze. Adam Fedorowicz / kołator cerkwi w Krowicy / był prezydentem Krakowa i ministrem w rządzie austriackim we Wiedniu, natomiast Władysław Józef Fedorowicz, również urzędnik / m.in. starosta rzeszowski / testamentem 15 czerwca 1922 roku zapisał majątek Polskiej Akademii Umiejętności „na stypendia dla młodzieży kształcącej się w rolnictwie i na wydawanie prac z zakresu rolnictwa i leśnictwa”. Stypendia mieli uzyskiwać obywatele ziemscy, inteligencja rolnicza pochodzący z Małopolski, wyznania katolickiego i o nienagannej postawie moralnej. W skład darowizny wchodziły folwarki Krzeszowice z Bobrówka i Krowica z Cetynią. Łącznie 1492 hektary.

W Krowicy PAU przeprowadziła szereg inwestycji: drenację gruntów, wybudowano stodołę, czworak, dworek dla rządcy, gorzelnię, zasadzono sad / 500 drzew owocowych/, wybudowano szkołę oraz wsparto budowę kaplicy rzymskokatolickiej.

Po okresie II wojny światowej na bazie majątku powstał PGR.

4. TECHNIKA WYKONANIA

Kapliczka

Kapliczka murowana z cegły na ceglanym fundamencie, tynkowana z warstwą malarską w kolorze białym. Dachem dwuspadowy, kryty płaską blachą stalową.

Rzeźba

Pełnoplastyczna rzeźba kapliczkowa św. Jana Nepomucena wykonana z drewna lipowego, pełna. Obecnie figura pokryta wtórną kolorystyczną polichromią w kolorze czerni bieli i brązu. W ubytkach i odpryskach wtórnej polichromii i widoczna pierwotna warstwa malarska.

5. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Kapliczka

Stan zachowania zły, wynikający z wielu czynników, w tym naturalnego starzenia się materiału, wieloletniej ekspozycji zewnętrznej oraz narażeniem na zmienne warunki atmosferyczne jak również nieprawidłowymi pracami renowacyjnymi.

Cegłany mur stanowiący fundament zdegradowany, cegła w wielu miejscach osypująca się. Mur pokryty wtórnie współczesną zaprawą betonową. Warstwa malarska osypująca się. Poszycie dachowe wtórne, niespójne z estetyką założenia. Rzeźba zagłębiona w betonową zaprawę stanowiącą podłoże wnęki.

Rzeźba

Stan zachowania figury z kapliczki w Cetyni obecnie jest zły. Na aktualny stan zachowania figury miały wpływ czynniki natury fizyko – chemicznej, biologicznej, mechanicznej oraz przekształcenia plastyczne. Wykonana z drewna lipowego, eksponowana w odkrytej kapliczce narażona jest na działanie grzybów, pleśni oraz drewno jądów, czemu sprzyjają ciągłe zmiany wilgotności i temperatury. Wyżej wymienione warunki powodowały zmiany objętości drewna, co objawiło się w postaci siatki spękań zaprawy pierwotnej, licznych wykruszeń a także odspojen i ubytków fragmentów rzeźby /brak stóp, fragmentu krzyża/ i pierwotnej polichromii.

Występujące zniszczenia o charakterze biologicznym to destrukcja drewna spowodowana działalnością owadów szkodników drewna, które ujawniają się licznymi otworami oraz wysypującymi się trocinami poniżej.

Przeprowadzane zabiegi odnawiania figury w latach osiemdziesiątych XX wieku w istotny sposób przyczyniły się do obecnego stanu zachowania i jej estetycznych walorów. Figura w całości pokryta wtórną warstwą przemalowania farbą olejną.

W efekcie tego, pierwotna warstwa polichromii jest częściowo uszkodzona z ubytkami i odspojeniami do drewna, wtórna warstwa malarska leży bezpośrednio na pierwotnej, bez rozdzielających ich warstw zapraw. Widoczne są odspojenia na różnej głębokości, pokryte następnie warstwą kolejnego przemalowania. W efekcie obecna warstwa polichromii ma nierówną powierzchnię o niskiej wartości estetycznej, artystycznej i technicznej. Całość silnie zabrudzona powierzchniowo z licznymi gwoździakami i otworami po gwoździach, drewno jadem oraz przetarciami i odpryskami warstwy malarskiej.

6. CEL ORAZ ZAŁOŻENIA KONSERWACJI I RESTAURACJI

Kapliczka

Celem planowanych prac konserwatorskich będzie zabezpieczenie przed procesami destrukcyjnym oraz przywrócenie pierwotnej wartości technicznej i estetycznej obiektu.

W ramach prac konserwatorskich należy przeprowadzić renowację fundamentów, co w znacznym stopniu zapobiegnie podciąganiu kapilarnemu a w efekcie zapobiegnie zawilgoceniu murów. Z kolei pracom konserwatorskim należy poddać mury kapliczki, usunąć betonowy tynk oraz osypujące się zaprawy, ściany osuszyć. Po osuszeniu mury, uzupełnić ubytki w obrębie cegły jak również zapraw.

Po zakończeniu prac konserwatorskich konstrukcji muru, należy wykonać tradycyjny tynk na bazie wapna, piasku oraz białego cementu portlandzkiego.

W zakresie dachu, zdemontować wtórne poszycie dachowe, oczyścić elementy drewniane wraz z uzupełnieniem ubytków oraz wymianą elementów zdegradowanych, wykonać nowe poszycie dachowe / blacha płaska ułożona w tradycyjnej technologii /.

Rzeźba

Informacje uzyskane w wyniku przeprowadzonych wstępnych badań konserwatorskich figury oceny stanu jej zachowania i przyczyny zniszczeń oraz w oparciu o budowę technologiczną obiektu umożliwiają sformułowanie ogólnych założeń i propozycji postępowania konserwatorskiego:

- należy przeprowadzić pełną konserwację techniczną i estetyczną figury przywracając jej pierwotną kolorystykę.

W zakresie konserwacji technicznej:

- należy wzmocnić osłabioną strukturę figury i uodpornić na działanie czynników niszczących poprzez zabieg impregnacji połączony z dezynfekcją i dezynsekcją drewna. Zaleca się przeprowadzenie głębokiej impregnacji próżniowej. Osłabione struktury drewna wzmocnić środkiem konsolidującym Paraloid B-72.

W zakresie konserwacji estetycznej

Przywrócenie walorów estetycznych obiektu powinno nastąpić poprzez oczyszczenie obiektu z wtórnych nawarstwień, uzupełnienie ubytków we wszystkich elementach, retusz w obrębie ubytków, oraz konserwacja i uzupełnienie złoceń. Rekonstrukcja powinna dotyczyć tych obszarów powierzchni, gdzie oryginalna warstwa nie zachowała się, lub jest zachowana śladowo. Rekonstrukcja i odtworzenie brakujących elementów /krzyż, stopy, podstawa/.

7. PROGRAM PRAC

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej

Wykonanie dokumentacji fotograficznej obiektów przed rozpoczęciem prac konserwatorskich.

2. Prace przygotowawcze

Przed rozpoczęciem prac konserwatorskich należy uporządkować teren wokół kapliczki, oczyścić z niskiej roślinności oraz usunąć grunt do wysokości fundamentu, co umożliwi ostateczną diagnozę stanu zachowania kapliczki.

3. Demontaż rzeźby

Demontaż rzeźby należy wykonać z dużą starannością, aby nie uszkodzić dolnych partii zagłębionych w cementowej zaprawie. Po demontażu, rzeźbę należy przewieźć do pracowni konserwatorskiej w celu przeprowadzenia prac konserwatorskich.

4. Fundament

Prace należy rozpocząć od usunięcia gruntu wokół kapliczki, odkrycia fundamentów oraz ostatecznej oceny ich stanu zachowania. Z kolei oczyścić cegły z luźnych zanieczyszczeń oraz zdegradowanych fragmentów nie spełniających funkcji stabilizacji konstrukcji. Zdegradowane elementy fundamentów uzupełnić z zastosowaniem materiałów zbliżonych do pierwotnego / cegła rozbiórkowa lub równoważna /. Szczeliny pomiędzy cegłami wypełnić zaprawą, co uniemożliwi penetrację wilgoci do wnętrza konstrukcji, co z kolei zmniejszy podciąganie kapilarne. Obszar wokół fundamentów wypełnić materiałem przepuszczalnym różnych gradacji.

5. Mur

Prace konserwatorskie należy rozpocząć od usunięcia osypujących się warstw malarskich oraz wtórnych tynków betonowych. Ceglany mur pozostawić do wyschnięcia. Z kolei usunąć osypując się zaprawy oraz zdegradowane fragmenty cegieł. Całość oczyścić, przygotowując do prac rekonstrukcyjnych pierwotnych tynków.

Uszkodzone wątki muru zrekonstruować z zastosowaniem cegły o parametrach zbliżonych do pierwotnego. Wykorzystać cegłę rozbiórkowa lub w przypadku niedostępności, cegłę współczesną. Uzupełnić przestrzenie pomiędzy cegłami zaprawami gotowymi firm wiodących w zakresie materiałów konserwatorskich lub przygotowanych na bazie białego cementu portlandzkiego, wapna oraz piasku.

Na przygotowaną powierzchnię nałożyć ręcznie tynk tradycyjny przygotowany z gotowych zapraw lub wykonany na bazie wapna, piasku i białego cementu portlandzkiego.

5. Dach

Po demontażu wtórnego poszycia dachowego, należy zdiagnozować stan zachowania elementów drewnianych. Element zdegradowane wymienić z zastosowaniem drewna o parametrach zbliżonych do materiału pierwotnego. Usunąć wtórną warstwę malarską metodą chemiczną lub mechaniczną.

Powierzchnię zabezpieczyć bezbarwnym preparatem do impregnacji drewna np. firmy Remmers.

Wykonać poszycie dachowe z zastosowaniem płaskiej blachy cynkowej metodą tradycyjną na rąbek stojący.

6. Wykonanie drzwi zabezpieczającej wnękę

W celu zabezpieczenia rzeźby przed przedostawaniem się opadów atmosferycznych, proponuje się wykonanie szyby w drewnianej ramie naśladującej kształtem formę wnęki. W zabezpieczeniu cyrkulacji powietrza proponuje się wykonanie niewielkich

PROGRAM PRAC DLA RZEŹBY ŚW. JAN NEPOMUCEN

1. Wstępne odczyszczenie z brudu i kurzu przy pomocy miękkich pędzli.
2. Dokładne rozpoznanie stratygrafii obiektu i stanu zachowania oryginalnej warstwy polichromii.
3. Wykonanie zabiegu dezynfekcji i dezynsekcji /Xirein, rękaw foliowy/
4. Wykonanie głębokiej impregnacji próżniowej wielokrotnie
5. Usunięcie wszystkich późniejszych nawarstwień w celu odsłonięcia pierwotnej polichromii figury.
6. Uzupełnienie drobnych ubytków drewna przy pomocy kitów drewnianych na bazie Paraloidu B 72 w toluenie.
7. Rekonstrukcja brakujących atrybutów w drewnie lipowym
8. Uzupełnienie ubytków warstwy zapraw kitami kredowo paraloidowymi - polerowanie do uzyskania odpowiednio gładkich powierzchni.
9. Położenie werniksu retuszerskiego i uzupełnienie polichromii metodą punktowania farbami żywiczno - olejnymi firmy Talens, po wyschnięciu zabezpieczenie werniksem końcowym półmatowym.

9. Wykonanie dokumentacji fotograficznej oraz konserwatorskiej.

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, fundament, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, rzeźba św. Jana Nepomucena, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, rzeźba św. Jana Nepomucena, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, rzeźba św. Jana Nepomucena, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, rzeźba św. Jana Nepomucena, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch

Krowica Sama, Cetynia, kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena, rzeźba św. Jana Nepomucena, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich, 2023 r., fot. B. Woch